

Bitka za Galipolje

Hadžić, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:137015>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: Povijest-pedagogija

Ema Hadžić

Bitka za Galipolje

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2015.

Sažetak

U završnom radu govorit će se o Galipoljskoj bitci. Razmatrat će se uvjeti prije ulaska Turske u Prvi svjetski rat i zašto je osvajanje Dardanela bilo važno za Britance te razlog Turskog ulaženja u Prvi svjetski rat. Nadalje, govorit će se o savezu Turske i Njemačke koji je dogovoren bez javnosti i to zbog Turskog straha od ruskog širenja na njezin teritorij. Turska objavljuje rat Saveznicima zbog vraćanja granica nakon Prvog i Drugog balkanskog rata, a Njemačka obećava ukidanje Kapitulacija. Nadalje, govorit će se o mnogobrojnim turskim bojišnicama i ciljevima Saveznika u ratu s Turskom. Potom će se razmatrati planove za invaziju koji su trajali samo mjesec dana, a izviđanja iz zraka nisu pomogla, pa je turski teren ostao nepoznanica. Na samom početku rata pojavljuju se brojni razlozi zašto treba osloboditi Dardanele, pa Turska znajući za važan strateški položaj donosi odluku o poboljšanju obrane zajedno sa saveznikom Njemačkom. Objasnit će se prvi napadi u ratu te njihov tijek i sudionici. Najviše će se govoriti o iskrcavanjima na plaže i to počevši od plaže V na kojoj je mnogo vojnika ubijeno odmah pri iskrcavanju. Ipak, saveznička vojska uspjela je osvojiti Sadd el Bahri i osigurati obalu, premda je to iskrcavanje zapamćeno kao najkrvavije iskrcavanje na Galipolju. Razmatrat će se i iskrcavanje u uvali ANZAC koje je iznenadilo tursku vojsku jer nisu pretpostavili da će na tom mjestu doći do iskrcavanja. U brojnim napadima, turska vojska ipak je imala više uspjeha nego saveznička. Na samom kraju, pručavat će se iskrcavanje u Uvali Suvla i evakuacija savezničke vojske.

Ključne riječi: Galipolje, bitka, iskrcavanja, evakuacija

1.Uvod

Tema završnog rada je, kako sam naslov kaže, Galipoljska bitka. U radu će se prikazati prilike koje su utjecale na ulazak Turske u Prvi svjetski rat i razlog njenog savezništva s Njemačkom. Zatim će se prikazati planiranje invazije na Tursku te najvažniji strateški ciljevi Saveznika. Nadalje, u radu će se razmatrati iskrcavanja na plaže: V, W, X te iskrcavanja u uvalama Anzac i Suvla. Govorit će se o najkrvavijim iskrcavanjima na Galipolju, a potom i o zadnjim akcijama te kako je došlo do same evakuacije. U radu se daje pregled cijele Galipoljske kampanje, od početka i planova za invaziju, pa sve do posljednjih bitki i evakuacije.

2. Ulazak Turske u Prvi svjetski rat

Nakon obustavljanja bitke kod Ypresa, Britanci se odlučuju za alternativna ratišta, te se odlučuju za Tursku. Upravo zbog Dardanela Turska je bila dobro rješenje za dolazak do glavnih ruskih luka (Odese i Sevastopolja). Kako je Turska izgubila u balkanskim ratovima prihvatila je pomoć Njemačke u izgradnji vojske, a pošto je rat na vratima odlučuju se za savez.¹ Enver je želio savez s Njemačkom iz razloga što ako izbije rat, Rusija će se htjeti proširiti i to na štetu Turske, dok Njemačka nije imala drugih interesa osim ograničenja ruskog širenja. Dogovori oko saveza s Njemačkom bili su tajni, a prisustvovali su: veliki vezir, ministar vanjskih poslova Said Halima i Enver. Ostali članovi vlade, uključujući i Džemala, za ugovor su saznali tek nakon potpisivanja te su ga naposljetku i prihvatili jer je štiti Carstvo od Rusije.² Sporazum je držan u tajnosti čak i kad je Britanija odbila dati Osmanskom Carstvu brodove koji su građeni u Britaniji pod izlikom sukoba u Europi te prekomandiranje brodova na raspolaganje britanskoj mornarici. Tu odluku donio je Winston Churchill koji nije znao za savez Njemačke i Osmanskog Carstva.³ Te brodove nadomjestili su njemački te nakon toga Turska objavljuje rat Saveznicima 1. studenog 1914. godine.⁴ Njemačka je 2. kolovoza 1914. sklopila tajni sporazum s Turskom jer se mladotursko vodstvo bojalo vojnih napada iz bilo kojeg smjera. Bez obzira na to, Cemal-paša, Cavit (ministar financija) i još neki htjeli su tražiti pomoć od Antante jer su vjerovali u njenu nadmoć, no, ostali su se željeli riješiti gospodarske ovisnosti o Francuskoj i Velikoj Britaniji. Glavni cilj Turske, osim povratka na Balkan i rješavanja granica određenih nakon Prvog i Drugog balkanskog rata bilo je riješiti se ruskih zahtjeva za tjesnacem i to na način da zauzmu područja s većinskim turskim stanovništvom. Nijemci su željeli da Turska odmah uđe u rat te su im obećavali ukidanje Kapitulacija, vraćanje egejskih otoka i rješavanja istočnih i sjevernih granica.⁵ Turska je pružila pomoć njemačkim brodovima „Goeben“ i „Breslau“ od Francuske, te je tim činom njena neutralnost došla u pitanje.⁶ Zbog njemačkog pritiska Turska je ušla u rat na strani Centralnih sila iako je turska vojska bila u fazi reorganizacije i još nije imala izgrađene oružane snage. Zbog zatvaranja tjesnaca Antanti i odvajanja Rusije od saveznika te pristupanju Centralnim silama, Antanta je objavila Turskoj rat. Velika Britanija odmah je anektirala Cipar, a

¹M.M. Evans, *Bitke Prvog svjetskog rata*, Marjan tisak, Split, 2005., str 101.

²J. von Hammer, *Historija Turskog/Osmanskog carstva 3.*, Zagreb, 1979., str 532.

³J. von Hammer, isto, str. 533.

⁴M.M. Evans, isto, str 101.

⁵D. Duhovski, *Povijest srednje i jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća*, II. dio, (1914. do 1999.), Alineja, Zagreb, 2005., str 48.

⁶J. Matuz, *Osmansko carstvo, Povijesna istraživanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1992., str 160.

Egipat je došao pod britanski protektorat.⁷ Turska je rat morala voditi na nekoliko bojišnica, što je bilo izuzetno nepovoljno. Turska se prostirala sve do Perzijskog zaljeva, a borbe u tom području ugrozile bi zalihe nafte, pa je plan bio izvršiti udar na Tursku kroz Dardanele kako bi se otvorile rute za Rusiju. Među prvima koji su sugerirali pokretanje ove akcije bili su Francuzi, koji su planirali napasti Austro-Ugarsku zajedno s Rumunjskom i Bugarskom. Za takav pothvat nije bilo dobro odvajanje trupa, no Rusi su tražili napad na Tursku kako bi se smanjio pritisak na trupe na Kavkazu. Kitcheneru su jedna opcija bila Dardaneli, a Churchill je to prihvatio. Kao najbolja opcija određen je pomorsko kopneni napad kojeg je predložio admiral Sir John Fisher. Za takav napad predviđeni su britanski brodovi koji su trebali biti povučeni iz upotrebe, jedino su stari topovi kalibra 305 mm, zamjenjeni topovima kalibra 380 mm s ratnog broda Queen Elizabeth. Ratno vijeće u Londonu razmotrilo je plan viceamirala Sackville Cardena te je dogovoreno da pomorska ekspedicija bombardira Galipoljski poluotok.⁸ Najvažnije bojišnice bile su na Kavkazu i Dardanelima gdje su Turci postigli i određene uspjehe. Naime, na Galipolju su spriječili utvrđivanje engleskog mostobrana kojeg su srušili u zimi iste godine, što je za Ruse bilo posebno uznemirujuće jer je omelo njihov opskrbni put.⁹

3. Planovi za invaziju

Organiziranje invazije na Galipolje trajalo je mjesec dana što je bio prekratak period za pripremanje takve akcije koja nikad prije nije bila poduzeta. Britancima je planiranje otežavala činjenica da su jedine karte koje su postojale bile izdane 1908. godine i nisu bile precizne da bi se isplanirao takav napad. Uvježbavali su izviđanje iz zraka te su fotografirali turske rovove što je još više zabrinilo Hamiltona jer su teškoće terena ostale nepoznanica. Hamilton je imao na raspolaganju 75 000 ljudi, uključujući Kraljevsku pomorsku diviziju, australski i novozelandski korpus te francuski korpus.¹⁰ U početku rata, najvažnije je bilo osloboditi Dardanele iz nekoliko razloga. Kao najvažniji su neutraliziranje Turske kao europske vojne sile, odvlačenje većeg dijela turske vojske s Kavkaza kako bi se rasteretila ruska vojska. Treći razlog, kako bi se moglo pristupiti ruskim crnomorskim lukama u vrijeme kad su joj sjeverne luke zamrznute. Također, kako bi se mogle velike zalihe ruske pšenice izvesti i ako je moguće spriječiti bilo kakav savez

⁷J. Matuz, isto, str 161.

⁸ M.M.Evans, isto, str 102.

⁹ D. Duhovski, isto, str 49.

¹⁰ M.M. Evans, isto, str 106.

balkanskih naroda protiv Britanije i njenih saveznika.¹¹ Tokom devetnaestog stoljeća postavljene su stalne utvrde nakon britanskog napada 1807. Pošto je Turska znala da je Dardanelski prolaz važno strateško mjesto, zajedno sa saveznicom Njemačkom odlučuje poboljšati obranu.¹² Prije nego je operacija započela bilo je potrebno osigurati luku što je bliže moguće kanalu kako bi se mogla koristiti kao skladište za gorivo i municiju, za to je predviđena luka Moudros.¹³ Moudros sam po sebi nije nudio ništa osim sigurnog sidrišta. Nije bila u mogućnosti opskrbljavati brodove sa pitkom vodom, a još manje sa prehrambenim proizvodima, te je iz tog razloga sve što je bilo potrebno za operaciju trebalo dovesti morem i uskladištiti. Pojavio se problem kada su shvatili da luka nema adekvatno pristanište sa dizalicom za istovarivanje zaliha te da nema suhi dok u kojem bi se oštećeni brodovi popravljali.¹⁴ U bombardiranje Turske uključeno je dva britanska divizona i jedan francuski koji je imao ratne brodove Suffren, Bouvet, Charlemagne i Gaulois. Napad je trebao početi 19. veljače 1915. godine bombardiranjem, nakon kojeg je trebalo početi granatiranje. Akcija je započela u 9:51 i zapovjedali su Carden na čelu britanske eskadre i kontraadmiral Guepratte na čelu francuske eskadre. Nakon 14 sati započela je druga faza i započele su bliže borbe nakon kojih su Turci reagirali uzvratom. Akcija je ubrzo prekinuta, ometale su je oluje, ali je viceadmiral John de Robeck ipak izveo još dva napada, a još četiri broda bombardirala su turske utvrde. Sljedećeg dana Kraljevska pomorska divizija iskrcala se na poluotok Sedd el Bahra, dok su se marinci iskrcali kod Kum Kale, a turske trupe suprotstavile su im se 4. ožujka 1915. Carden je odustao od mjesta zapovjednika, zbog pritiska iz Londona, te je na njegovu funkciju došao De Robeck. Kako bi minolovci što prije obavili posao, zapovjednik je odlučio uništiti obalne baterije i brodove upotrijebiti za gađanje tvrđave u Narrowsu, a napad bi nastavio francuski divizion.¹⁵ Nakon početnog uspjeha došlo je do zastoja, a razlog su bila vješto postavljena minska polja koja su onemogućavala prolazak brdova. U teškim vremenskim uvjetima, jakoj struji i pod neprijateljskom vatrom, britanski minolovci potpomognuti mornaričkim topništvom krenuli su čistiti minska polja. Problem je nastao zato što mornarički topovi nisu bili u mogućnosti precizno gađati mobilne i dobro skrivene turske topove na azijskoj obali kanala.¹⁶ Tokom napada, tvrđave su pretrpjele velika oštećenja, a pri povratku na francuskom brodu odjeknula je eksplozija koja je zapravo bila mina, uništena su još dva broda Inflexible i Irresistible. De Robeck je poslao Keyesa po oštećene brodove, ali uzaludno. Uništena su četiri broda. London je shvatio kako ne mogu pobijediti bez kopnene pomoći, pa je

¹¹J. Masefield, *Gallipoli*, Toronto S.B. Gundy, Toronto, 1916., str 10.

¹²J. Masefield, isto, str 11.

¹³J. Masefield, isto, str 14.

¹⁴J. Masefield, isto, str 15.

¹⁵M.M. Evans, isto, str 103.

¹⁶J. Masefield, isto, str 16.

zapovijedanje nad kopnenim snagama preuzeo Sir Ian Hamilton. Zahtjevao je moderan avion i iskusnu posadu, ali to mu je odbijeno. Na istom sastanku ustrojene su zapovijedi grupaciji koja će postati Mediteranski ekspedicijski korpus- mornarica mora još jednom napasti prije nego vojska krene u akciju.¹⁷Pripremao se novi napad Kraljevske mornarice, stigla je i Kraljevska mornarička zračna služba kako bi ustrojili bazu na otoku Tenedos. Na otoku Lemnosu skupljale su se kopnene snage, a 22.ožujka 1915. sastali su se Hamilton i de Robeck. Hamilton je sumnjao u uspjeh mornarice jer je vjerovao da mornarica ne može sama ovladat Dardanelima. Odbačena je mogućnost da Mornarica sama izvede napad, ali ne zna se točno što se dogodilo na sastanku. Hamilton je tvrdio da je Mornarica zadatak prebacila na kopnenu vojsku, dok je Mornarica tvrdila da će napad biti kombinirana operacija. Trebalo je mjesec dana da započne akcija, a za to vrijeme Turska je obnovila branu i reorganizirala obranu Dardanela i Galipoljskog otoka.¹⁸ Na sastanku u luci Mudros na Lemnosu Hamilton je iznio planove za operaciju po kojem bi se 29.divizija iskrcala na obali na južnom kraju poluotoka, točnije na Rtu Helles, dok se australski i novozelandski armijski korpus trebao iskrcati između Gaba Tepe i mjesta Fisherman's Huts. Tom akcijom trebali su odsjeći Turke na jugu i zauzeti zapadnu obalu kako bi mornarica mogla nesmetano proći. Kako bi zavarali Turke, Kraljevska mornarička divizija trebala ih je navest da pomisle da će se iskrcati kod Bulaira, dok su se Francuzi trebali iskrcati kod Kum Kale. Iskrcavanje je trebalo biti 23.travnja 1915., ali nevjerojatno je odgodilo invaziju na dva dana. Turci nisu znali gdje će Britanci napasti, pa je Liman von Sanders odlučio poslati dvije divizije na azijskoj obali iza Kim Kale. Deveta divizija pokrivala je Rt Helles, dok je devetnaesta divizija bila pričuva pod zapovjedništvom Mustafe Kemala koja je trebala krenit u bilo kojem smjeru po potrebi. Mustafa Kemal, kasnije poznat kao Kemal Atatürk bio je priznat časnik koji je vjerovao da Turskoj ne treba Njemačka pomoć.¹⁹Vojska predviđena za napad sastojala se od divizije francuskih vojnika (Corps, Ex Peditonnaire de l'Orient) pod zapovjedništvom M. Le general d'amade te Kraljevske mornaričke divizije i ANZAC.²⁰Kako bi se zavaralo turske zapovjednike i natjeralo ih da podjele svoje snage bilo je potrebno iskrcati ili odglumiti iskrcavanje na nekoliko različitih mjesta. Francuski korpus trebao se iskrcati kod Kum Kale, dok se australski i novozelandski korpus trebao iskrcati blizu Gabatepe, a 29.divizija i Kraljevska mornarička divizija kod Cape Helles.²¹

¹⁷M.M. Evans, isto, str 104.

¹⁸M.M. Evans, isto, str 105.

¹⁹M.M. Evans, isto, str 107.

²⁰J.Masefield, isto, str 19.

²¹J.Masefield, isto, str 29.

3.1. Iskrčavanje na obalu V

Rt Helles imao je na jugoistočnom dijelu staru tvrđavu i nekoliko plaža okruženih stijenama. Iskrčavanje je predviđeno kod mjesta Eski Hissarlik gdje se nalazila Tottova bitnica.²² Predodređeni za iskrčavanje na obalu V bili su dublinski i Munsterski mušketiri, te pola bataljuna Hampshireske regimente, a trebali su se iskrcati s parobroda River Clyde.²³ Zapovjednik E. Unwin, River Clyde (brod koji je služio prijevozu ugljena) je pretvorio u brod za iskrčavanje koji je mogao prevoziti 2000 vojnika koji su iz broda istrčavali kroz otvore usječene na boku. Dana 25. travnja 1915. u rano jutro oko 5:00 sati, britanski brodovi započeli su gađati Rt Helles, a malo kasnije je brod River Clyde krenuo prema plaži unatoč jakim strujama.²⁴ U trenutku iskrčavanja Turci su otvorili vatru iz ruševina dvorca Sedd-el-Bahr.²⁵ Većina vojnika poginula je u čamcima za iskrčavanje, ostali u vodi, a vrlo mali dio uspio se domoći pješčanog povišenja gdje su trenutno bili zaštićeni. Ostatak posade s broda pokušao je napraviti most sastavljen od čamaca, no u trenutku kada su vojnici krenuli iz broda prelaziti most našli su se pod teškom vatrom koja osim što je ubila velik broj vojnika uspjela uništiti vezove improviziranog mosta. Zbog toga su se vojnici našli u vodi gdje su se utopili ili poginuli od neprijateljske vatre.²⁶ River Clyde nije se uspio približiti obali, pa je zapovjednik Unwin skočio u vodu kako bi primakno maune, međutim kada su vojnici krenuli prema plaži, Turci su ih pobili. Vojnici koji su ostali na brodu uspjeli su se skloniti od vatre pješačkog oružja, ali opasnost su im postali topovi s azijske obale. Granate su ipak promašile brod, no iskrčavanje je u potpunosti zapelo. General Huston-Weston nije znao za taj problem, pa je poslao novi val vojnika. General Napier sa svojim vojnicima došao je do plaže gdje ih je čekalo malo čamaca, te se nije obazirao na upozorenja s River Clyda.²⁷ Topništvo s azijske strane gađalo je River Clyde bez prestanka dok su se vojnici pokušalo iskrcati pod vodstvom generala Napiera koji je odmah poginuo. Nakon toga iskrčavanja s broda su prestala na neko vrijeme. Tokom noći turska vatra je prestala, pa su vojnici s broda uspjeli doći do preživjelih na obali. Uslijedio je napad na tvrđavu kojeg su Turci uspjeli odbiti.²⁸ Oko ponoći Turci su se neprimjetno okupili i napali vojnike na plaži, ali su se vrlo brzo povukli. Slijedećeg dana britanski vojnici shvatili su da se moraju maknuti sa plaže.

²² M.M. Evans, isto, str 109.

²³ J. Masefield, isto, str 37.

²⁴ M.M. Evans, isto, str 109.

²⁵ J. Masefield, isto, str 38.

²⁶ J. Masefield, isto, str 39.

²⁷ M.M. Evans, isto, str 109.

²⁸ J. Masefield, isto, str 40.

Uz potporu brodskih topova uspjeli su osvojiti tvrđavu Sadd el Bahr te su uspjeli osigurati obalu V, s čime su završili najkrvavije iskrcavanje od svih iskrcavanja na Galipolju.²⁹

3.2. Iskrcavanje na obalu W

Za iskrcavanje na plažu W bili su predodređeni vojnici Prvog bataljuna Lancashire mušketira potpomognuti Worcesterskom regimentom. Iskrcavanje je započelo oko 6 sati ujutro s čamcima. Vojnici su se s velikim gubitcima uspjeli probiti kroz bodljikavu žicu i osigurati prostor podno litica. Brodovi su se pokušali približiti što više obali kako bi otvorili vatru na Turke nakon čega su vojnici napali i osvojili rovove na liticama. Nakon što se iskrcala, worcesterska regimentska pokušala je probiti desnu stranu kako bi se spojila s vojnicima na plaži V. Rovovi koji su osvojeni bili su dodatno osigurani, poboljšani i žurno popunjeni svim preostalim rezervama. Turci su do noći konstantno napadali, a Britanci su ih uspjeli odbiti.³⁰

3.3. Iskrcavanje na obalu X

Vojnici predodređeni za iskrcavanje na obalu X bili su Prvi kraljevski mušketiri zajedno sa Anson bataljunom. Sat nakon zore vojnici su dovučeni brodom H.M.S. Implacable. Pod zaštitnom vatrom tog broda vojnici su se relativno lako iskrcali nakon čega su krenuli osvajati unutrašnjost, prilikom čega su napadnuti i zaustavljeni od strane Turaka.³¹ To nije bio veći otpor, pa je nastupio slijedeći val iskrcavanja pod vodstvom W.R. Marshalla.³² Unatoč tome uspjeli su uspostaviti komunikaciju s vojnicima s plaže W te je to iskrcavanje zapamćeno kao najmanje krvavo iskrcavanje na Galipolju. Od dva bočna iskrcavanja, ono s desne strane tvrđave Sedd el Bahr prošlo je bez većih teškoća i gubitaka dok je iskrcavanje s lijeve strane plaže X naišlo na žestok otpor. Vojnici na toj plaži našli su se pod napadom pet puta jače turske vojske i bili su potisnuti i prisiljeni na povratak na brod.³³ Tokom prijepodneva 25. travnja 1915. godine, francuske snage pod zaštitom svojih brodova iskrcale su se na Kumkale. Njihov napad bio je zaustavljen zbog dobro ukopanih turskih snaga zbog čega su se u jutro 26. travnja 1915. vratili na brodove zajedno sa 400 turskih zarobljenika. To iskrcavanje odvratio je paljbu turskih topova na

²⁹ J. Masefield, isto, str 41.

³⁰ J. Masefield, isto, str 42.

³¹ J. Masefield, isto, str 43.

³² M.M. Evans, isto, str 110.

³³ J. Masefield, isto, str 43.

britanske položaje kod Sedd el Bahra.³⁴Tijekom noći preostali vojnici s River Clyda došli su na obalu i ujedinjene su plaže W i X. Uporište je postalo na Plaži V te je mjesto iskrcavanja osigurano. Tijekom cijele akcije Britanaca izgubili su mnogo ljudi zbog loše organizacije, ali su bili na obali pa su mogli proširiti uporište.³⁵

4. Iskrcavanja u uvali ANZAC

Australske novozelandske snage krenule su iz luke Mudros 24. travnja 1915. i stigle su do obale Galipolja u jutro slijedećeg dana.³⁶Vojnici ANZAC-a približili su se obali poluotoka oko 4:00 sata, a zapovjednik je bio niži doporučnik A. Mansergh. Kada su se približili shvatili su da su na krivom mjestu, ali nije bilo vremena za mijenjanje smjera. Čamci koji su bili iza njih počeli su ih gurati prema obali misleći da imaju problema s valovima. Iskrcali su se puno sjevernije nego što su trebali, a teren je bio prepun strmih stijena. Taj dio plitkog zaljeva prozvan je Uvalom Anzac. Turci nisu očekivali da će do iskrcavanja doći na tom dijelu otoka te su dobili naređenje da osvoje Sari Bair gdje su se vojnici prvobitno trebali iskrcati.³⁷Vojnici su iskočili iz čamaca i napali Turke čiji se napad raspao. Nakon što su se Turci razbježali ta uzvisina postala je poprište žestokih, pojedinačnih borbi.³⁸Turci su počeli sa topovima gađati transportere koji su iskrcavali Prvu i Drugu brigadu što je onemogućilo transporterima da se približe obali. Zbog toga su vojnici bili prisiljeni ići s čamcima pod žestokom vatrom. Turci su čitavo vrijeme dovodili pojačanja i intenzivirali vatru na ljude koji su iskrcavali opremu i municiju.³⁹Do kraja drugog dana ANZAC nakon dugotrajnih i žestokih borbi uspio je osigurati svoj položaj.⁴⁰Kasno 26.travnja 1915. francuske trupe iskrcale su se na plažu V i preuzeli rovove desno od osvojenog područja. Idućeg dana u podne čitava vojska krenula je napredovati prema unutrašnjosti te su prešli gotovo jednu milju bez ikakvih poteškoća.⁴¹Vojnici su bili izmoreni svakodnevnim kopanjem rovova, borbama i donošenja streljiva s obale. Ukopali su se pod turskom vatrom i uspješno odbijali njihove napade čitavu noć. Idućeg jutra u osam sati započela je bitka. Francuske snage nalazile su se na desnoj strani, dok se 29.divizija nalazila na lijevoj te su krenuli napredovati prema gradu Krithija zbog izrazito povoljanog terena za obranu. Turci su uspješno

³⁴ J. Masefield, isto, str 44.

³⁵ M.M. Evans, isto, str 111.

³⁶ J. Masefield, isto, str 45.

³⁷ M.M. Evans, isto, str 111.

³⁸ J.Masefield, isto, str 45.

³⁹J.Masefield,isto, str 48.

⁴⁰J.Masefield, isto, str 55.

⁴¹J.Masefield,isto, str 65.

odbijali napade te rano poslijepodne francusko engleski napad dosegao je svoju najdalju točku na tri četvrt milje od grada Krithija. Francusko engleske snage imale su slabu podršku topništva za razliku od turskog topništva koje je neprestano pucalo.⁴²Nedostatak streljiva i sve manje vojnika rezultiralo je postepenim povlačenjem sa osvojenog područja. U određenom trenutku uspjeli su se ukopati i odbiti turske napade. Slijedeća dva dana protekla su relativno mirno, linije su ojačane te su uspjeli iskrcati i nove snage.⁴³Turci su 1.svibnja 1915. izveli očajnički napad koji je započeo topničkom vatrom u deset sati navečer. Napad je izveden bajunetama i bez ispaljenog metka jer im je streljivo bilo oduzeto. Došli su do engleskih rovova te su bajunetama izbili vojnike, probili liniju obrane i došli do druge linije. Do jutra Britanci su uspjeli odbiti napad i odmaknuti liniju naprijed sve dok ih nisu zaustavile turske strojnice.⁴⁴Borbe su trajale pet dana bez prestanka i do jutra 5.svibnja 1915., 29.divizija svedena je na polovicu svojih snaga. Od 6.do 8.svibnja 1915. Britanci su započeli napad čiji je cilj bio pomaknuti linije dublje u unutrašnjost i na taj način rasteretiti plažu kod Cape Hellesa.⁴⁵Glavna Turska pozicija nalazila se na brdu Achi Baba. Britanci su vjerovali da ukoliko se ne uspije osvojiti brdo, da će barem uspjati očistiti područje u podnožju brda. U napadu Francuzi su trebali napasti desno, a 29.divizija lijevo prema Krithiji. Sama Krithija bila je lagana meta za topničke napade, međutim padina na kojoj se nalazila bila je pokrivena gustim grmljem i šumarcima i kao takva bila idealna za obranu. Turci su pokrivali taj prostor s mnogo strojnica i rovovima koji su bili toliko dobro skriveni da se nisu mogli vidjeti niti iz zrakopolova. Francuska linija napada bila je jednako zahtjevna zbog sličnosti terena.⁴⁶Britanski napad tekao je sporo i otežano, međutim uspjeli su pomaknuti liniju s početne četvrtine milje do šesto metara u unutrašnjost. Tu su se ukopali i slijedećih 36 sati odbijali turske napade.⁴⁷Tijekom slijedeća tri tjedna savezničke su snage polako napredovale na području Cape Hellesa. Borbe su bile intenzivne i Turci su napadali velikim snagama. Britanski napadi bili su koncentrirani na manja uporišta u blizini turskih linija. Cilj tih napada bilo je poboljšanje trenutne situacije.⁴⁸Dana 4.lipnja 1915. Saveznici su izveli drugi veliki napad na Cape Helles. Kao i prethodni napad i ovaj je bio cijelom širinom i to od prolaza do mora. Tijekom tog napada 42.istočna Lancashireska divizija doživjela je svoje vatreno krštenje.⁴⁹Napad je započeo dobro i činilo se da će biti uspješan, snažni turski protunapadi uspjeli su odbiti Saveznike. U jutarnjim

⁴² J. Masfield, isto, str 66.

⁴³J. Masfield, isto, str 67.

⁴⁴J. Masfield, isto, str 68.

⁴⁵J. Masfield,isto, str 69.

⁴⁶J. Masfield,isto, str 70.

⁴⁷J. Masfield, isto, str 84.

⁴⁸J. Masfield,isto, str 87.

⁴⁹J. Masfield, isto, str 88.

satima 21.lipnja 1915. Francuzi su napali i osvojili utvrdu Haricot i napredovali 600 metara desno od savezničkih linija, svi turski protunapadi bili su odbijeni. Dana 28.lipnja 1915. engleske snage su napredovale 1000 metara s lijeve strane savezničkih linija. To je bio prvi uspješniji napad Saveznika koji se može nazvati pobjedom.⁵⁰Taj napad rezultirao je osvajanjem snažne pozicije između mora i grada Krithije.⁵¹U ponoć između 29.i 30.lipnja 1915. 30 000 Turaka pokrenulo je protunapad na položaj ANZAC-a.⁵²Napad im je bio odbijen i s velikim gubitcima. Kako je vrijeme prolazilo, unatoč turskim napadima saveznički položaji su se polako, ali sigurno pomicali u unutrašnjost.⁵³Početkom svibnja, Saveznici su saznali da Rusi, zbog teškog položaja, neće biti u mogućnosti napasti turske snage na obalama Crnog mora. To je rezultiralo time da su se britanski i francuski saveznici morali sami nositi sa turskim snagama. Iako Turci nisu mogli koncentrirati velike snage na prostoru poluotoka zbog nedostatka prostora, svejedno su mogli redovito mijenjati iscrpljene vojnike svježim snagama.⁵⁴Nasuprot tome Francuzi i Britanci nisu mogli mijenjati vojnike zbog zauzetosti na drugim bojišnicama.⁵⁵Početkom ljeta, već teške uvjete dodatno je otežala visoka temperatura, nedostatak vode, invazija muha i pojava dizanterije.⁵⁶

5. Iskrcavanje u uvali Suvla

Slijedeće iskrcavanje trebalo se dogoditi u uvali Suvla koje se nalazilo 3 milje od uvale ANZAC. Uvala je bila polukružnog oblika, otvorena i relativno plitka sa ravnim i pjeskovitim južnim dijelom dok je ostatak uvale bio strm i kamenit.Iznad uvale na sjeveru nalazila su se dva brijega Ghazi Baba i Lava Baba koja je bila taktički cilj. ⁵⁷ Sjevernije od rta uvale obala je visoka i strma, a južni dio, sve do ANZAC-a, bio je ravan s pješćanom obalom i plitkom vodom. Sjeverni dio obale poznat je pod nazivom Obala C, a južni dio Obala B.⁵⁸ Što se tiče neprijateljskih snaga pretpostavljalo se da se na tom području nalazilo 30 000 Turaka koji su bili smješteni sjeverno od Kilid Bahra. U rovovima nasuprot ANZACu nalazilo se 12 000, a ostatak u selima 2 do 3 milje južno od Sair Baira.⁵⁹ Tri bataljuna turske vojske nalazila su se u selima Anafarta i jedan

⁵⁰J. Masefield, isto, str 90.

⁵¹J. Masefield,isto, str 91.

⁵²J. Masefield,isto, str 92.

⁵³J. Masefield, isto, str 93.

⁵⁴J. Masefield,isto, str 94.

⁵⁵J. Masefield,isto, str 95.

⁵⁶J. Masefield,isto, str 100.

⁵⁷J. Masefield, isto, str 101.

⁵⁸J. Masefield,isto, str 102.

⁵⁹J. Masefield, isto, str 113.

bataljun bio je ukopan na Ismail Oglu Tepe. Dvije manje pozicije nalazile su se na brijegovima Ghazi Baba i Lava Baba, a sjevernim dijelom uvale patroliralo je oružništvo na konjima. Početkom kolovoza razbacane regimente divizija koje su predviđene za iskrcavanje u Uvalu Suvla ukrpane su na transportne brodove. Malo prije 4:00 sata, 6.kolovoza 1915., 29.divizija započela je napad na turske položaje ispod Kirithije.⁶⁰ Borba koja je bila predviđena kao manji dio većeg plana odužila se na tjedan dana dugačku, žestoku borbu za vinograd.⁶¹ Od 6.do 13.kolovoza 1915. borba za taj vinograd nije prestajala s tim da je 6.kolovoza 1915. Lancashireska regimenta osvojila veći dio vinograda,a ostatak tjedna ga branila od žestokih turskih napada. Turci su izgubili nekoliko tisuća ljudi u napadu na vinograd što je rezultiralo slanjem dodatnog turskog pojačanja na taj položaj. Time su važna turska pojačanja zadržana i spriječena da se priključi borbi na položaju kod ANZACa. Manje od sat vremena nakon napada 29.divizije na Kirithiju, Australci su započeli svoj napad kod ANZACa. Ovaj napad na tursku utvrdu kod Lone Pinea na južnom dijelu bojišnice bio je osmišljen da zadrži velike turske snage te da ih spriječi u pojačavanju njihovog desnog krila kod Sari Bair gdje je trebalo doći do odlučujućeg udara. Iako je to bila sekundarna operacija ipak je bila važna ANZACovim snagama jer je brdo Lone Pine bio ulaz u najuži dio poluotoka i samim time otvarala se mogućnost probijanja do kanala.⁶² Tijekom čitavog ljeta Turci su pokazali koliko im je taj položaj na Lone Pineu važan jer su prilikom svakog pokreta ili nagovještaja nekog napada dovodili pojačanje. Brdo Lone Pine bila je mala visoravan koja je bila smještena u smjeru sjeverozapad- jugoistok. ANZAC je držao mali dio visoravni dok su Turci držali veći dio.⁶³ Turski rovovi bili su pozicionirani od sjevera ka jugu preko visoravni, 50 do 100 metara jedan iza drugog. Nekoliko dana prije 6.kolovoza 1915. brodovi su granatirali turske položaje kako bi uništili bodljikavu žicu. Australaska brigada za napad se počela pripremati 5.kolovoza 1915., naoštrili su bajunete i zavezali prepoznatljive bijele vrpce oko lijeve ruke. Poslijepodne 6.kolovoza brodovi su intenzivno počeli granatirati turske položaje. Početak napada označila su tri kratka zvižduka, a Australci su krenuli kroz gusti dim od eksplozija i žestoku tursku vatru.⁶⁴ Australci su prošli kroz zapreke i došli do prvih turskih rovova gdje su bili zadržani. Nakon toga, krenuo je treći val napada upotpunjen satnijom koja je nosila opremu za ukopavanje. Međutim, kad su došli do turskog rova kojeg su namjeravali doraditi i ojačati, shvatili su da to nije bio tipičan turski rov. Rov je bio cijelom svojom dužinom prekriven trupcima preko kojih su bile vreće s pijeska ili

⁶⁰J. Masefield, isto, str 114.

⁶¹J. Masefield,isto, str 117.

⁶²J. Masefield,isto, str 118.

⁶³J. Masefield,isto, str 119.

⁶⁴J. Masefield,isto, str 120.

zemlja, a ispod tog pokrova Turci su pucali kroz male otvore. Većina Australaca produžila je dalje do prvog rova otvorenog tipa dok je manji dio Australaca ostao te pod teškom vatrom uklanjao pokrov rova i zatim započeo borbu prsa o prsa.⁶⁵ Sve više ljudi dolazilo je iz pozadine i Turci više nisu mogli odbijati napade te su se predali. Australci su odmah počeli raditi na blokiranju rovova kako bi spriječili turske protunapade.⁶⁶ Položaj su držali pet dana i izdržali unatoč žestokim turskim protunapadima.⁶⁷ U međuvremenu se u uvalu Suvla, u ponoć sa 6. na 7. kolovoza 1915., po mraku, dubokoj vodi i pod neprijateljskom vatrom, iskrcala 11. divizija. Prvi vojnici koji su se iskrcali masovno su pogibali od mina i snajperske vatre jer je cijela obala bila minirana. Odmah je organiziran napad na tursko uporište na Lala Baba-i, dok je ostatak vojske krenuo čistiti okolno područje. Pola milje u unutrašnjost se nalazilo brdo koje su vojni stratezi nazivali Hill 10.⁶⁸ Hill 10 bilo je 300 metara dugačko brdo koje je bilo dobro ukopano s mnoštvom turskih snaga, otprilike nekoliko tisuća vojnika i nekoliko topova. Turci su tim topovima gađali Britance i nakon nekoliko uzastopnih napada jedne i druge strane, Britanci su ih potisnuli ka vrhovima sjeverno od Suvla-e. U međuvremenu se počela iskrcavati i 10. divizija. Nakon što je područje iskrcavanja osigurano, krenulo se s planovima za daljnje napredovanje u unutrašnjost. Brigade koje su odabrane za napad bile su 31. sastavljena od irskih regimenti, i 32. sastavljena od Yorkshire regimenti. Cilj su bila dva strateški važna brda: Scimitar Hill i Ismail Oglu Tepe.⁶⁹ Svrha tih napada je bilo uništavanje svih turskih snaga na tom području kako bi se omogućio prodor ka Koja Chemen Tepe-u. Također, od iznimne važnosti bilo je zauzeti ta brda prije nego ih zauzmu turske snage.⁷⁰ Problem je bio u tome što je obala bila teška za iskrcavanje. U kratko vrijeme obala je bila krcata s gotovo 30 000 vojnika, topova, mazgama i opremom.⁷¹ Granate su padale i nastao je opći kaos. Sve je rezultiralo "zagušavanjem" i "prenatrpavanjem" obale. I iako to nije bio jedini razlog, bio je glavni razlog zašto je došlo do kašnjenja u izdavanju naredbi i pokretanju napada.⁷² Kada je 31. Brigada zauzela svoj položaj, 32. Brigada još nije bila spremna za napad. Došla je i obavijest o odgađanju napada. Doznajući to i shvativši opasnost odgađanja napada, brigadni general Hill odlučuje sam osvojiti Chocolate Hill. Tokom tog napada 7. kraljevske Dublin Fusiliers, Turci su napustili i Scimitar Hill koji je kasnije zauzeo engleski bataljun. Tijekom čitavog tog dana, žeđ je predstavljala velik

⁶⁵ J. Masefield, isto, str 121.

⁶⁶ J. Masefield, isto, str 122.

⁶⁷ J. Masefield, isto, str 124.

⁶⁸ J. Masefield, isto, str 134.

⁶⁹ J. Masefield, isto, str 135.

⁷⁰ J. Masefield, isto, str 136.

⁷¹ J. Masefield, isto, str 137.

⁷² J. Masefield, isto, str 138.

problem.⁷³Žeđ, a i problem s distribucijom vode od obale do unutrašnjosti također je bio jedan od razloga kašnjenja. Vojnici koji su zauzeli Chocolate Hill bili su izuzetno iscrpljeni i žedni i nisu bili u mogućnosti dalje napredovati prema Ismail Oglu Tepe-u.⁷⁴Prodor ka australcima podno Koja Chemen Tepe-a trebao je započeti 8. kolovoza. Međutim, prije toga je bilo potrebno zauzeti Ismail Oglu Tepe kojeg nisu uspjeli zauzeti dan prije. Borba na Chunuku je počela i bez njih. Vrijeme se nije gubilo i Gloucesterska i novozelandska regimenta su započele juriš na brdo. Južno i istočno su napredovali Englezi, Australci i Indijci prema Brdu Q i Koja Chemenu. Snage na Chunuku su krenule pod strašnom vatrom. Gloucester na lijevom, a Novozelanci na desnom boku.⁷⁵Prošli su pored farme i krenuli na brdo. Na vrh brda stigli su do jutra pretrpjevši teške gubitke. Napad u sredini na Brdo Q nije bio toliko uspješan. Englezi i indijci su bili zaustavljeni jer su Turci bili naprosto prejaki. S lijeve strane, australci su pokušali zauzeti Abdel-Rahman, međutim bili su odbijeni i pod teškom vatrom i velikim gubitcima, natjerani na povlačenje.⁷⁶Do podneva je ovaj napad, koji bi uspio da su Australci bili potpomognuti snagama sa Suvla-e završio. Desno je Chunuk bio zauzet, u sredini se držala linija, dok su se lijevo morali povlačiti. Čitava linija je bila pod strašnom turskom vatrom, a vojnici se nisu bili u mogućnosti ukopati pod takvom vatrom. Snajperisti su djelovali s obje suprotstavljene strane, a manje borbe prsa o prsa su bile učestale.⁷⁷Turci su se nalazili u nezavidnoj situaciji i pod teškom paljbom engleskih brodova. Savezničke snage su držale strateški važne položaje i bili su spremni napredovati uz svježu pomoć sa Suvla-e. Turcima je nedostajalo i ljudstva. Njihove najbliže rezerve su se nalazile deset milja daleko u Eski Keui do koje je vodio teško prohodan put. I te rezerve su bile pozvane da se bore kod Krithie, dakle bile su nedostupne.⁷⁸Dan je prolazio, a nije bilo naznaka da će se krenuti sa Suvla-e na Ismail. Turci su polako počeli pristizati i dovlačiti svoje topove. Ismail je bio obavijen dimom i vatrom zapaljenog raslinja.⁷⁹Cijelo jutro tog osmog kolovoza, zapovijednik je bio na straži na svom zapovijednom mjestu i gledao prema Suvla-i hoće li stići pojačanja. Međutim, pojačanja nisu stizala, a on se nije mogao vratiti do Suvla-e i vidjeti gdje je zastoj jer je bio pod konstantnim napadima. Popodne, kad se situacija smirila, vratio se do Suvla-e vidjeti u čemu je problem. Međutim, vremena gotovo da više i nije bilo dovoljno. Turci su trebali stići na svoje položaje na brdima svakog trenutka.⁸⁰Problem je bio brzo proslijediti zapovijed do svih raštrkanih jedinica. Sir Ian Hamilton je bio odlučan da izvrši

⁷³J. Masefield,isto, str 139.

⁷⁴J. Masefield, isto, str 140.

⁷⁵J. Masefield,isto, str 141.

⁷⁶J. Masefield,isto, str 142.

⁷⁷J. Masefield, isto, str 143.

⁷⁸J. Masefield,isto, str 144.

⁷⁹J. Masefield,isto, str 145.

⁸⁰J. Masefield,isto, str 146.

napad. Danjeg svijetla je bilo sve manje. Određena su četiri bataljuna da krenu i zauzmu što je više moguće prije nego Turci dođu, a ostatak snaga će im se pridružiti ujutro.⁸¹ Međutim, ta četiri bataljuna nisu bila spremna za pokret sve do četiri sata ujutro 9. kolovoza 1915., a i tad ostatak snaga nije bio spreman da ih podrži. Napali su brda sjeverno od Anafarta Sagir-a, ali prekasno. Turci su stigli prije njih, u ponaj snazi i sa topovima. Istovremeno je napala i divizija. Osvojila Ismail, da bi nakon toga bila odbačena nazad do Chocolate Hills-a. Glavni napad na Sari Bair je ostao bez podrške sa Suvla-e i bio je izvršen snagama koje su se nalazile blizu Chunuka. Izveden je u rano jutro 9. kolovoza 1915. Formirane su tri kolone. Dvije koje će napasti i zauzeti Chunuk i Hill Q, te treća koja će produžiti dalje i napasti Koja Chemen. Prve dvije kolone su se nalazile u podnožju Chunuka blizu farme. I bile su spremne krenuti ujutro, dok je treća tek trebala stići.⁸² Ova kolona sastavljena od Engleza, u otežanim i mračnim uvjetima skrenula je s puta, a zapovjednici nisu znali kuda idu. General Baldwin je napustio kolonu i vratio se nazad po vodiče da mu pomognu u kretanju. Međutim i uz njihovu su se pomoć zagubili. Brigadir je nakon toga vratio ljude nazad do Chailak-a, a zatim do Aghyl Dere, a odande nazad do farme. Ovo lutanje po noći će imati tragične posljedice. U pola pet, topovi su otvorili vatru na Chunuk i kolone su krenule u napad. Warwicksi i South Lancashieri su bili prvi na vrhu Chunuka, Majon Allanson je , predvođeni 6. Gurkhas bio prvi na brijegu između Chunuka i Brda Q. Turci su se povlačili. Bili su potisnuti s vrha i dolje niz drugu stranu brda.⁸³ Treća kolona koja se prethodno bila izgubila, krenula ju gore na brdo i svakog trena trebala je biti na vrhu. Međutim, onda je došlo do tragedije. Zbog greške ili nesporazuma, britanski su topovi otvorili vatru na svoje ljude na vrhu brda. Nakon toga Turci su krenuli u napad i odbili ih s vrha brda. Treća kolona je došla u pomoć nekoliko minuta prekasno. Turci su ih potjerali dolje prema farmi, ali nisu uspjeli potjerati ljude iz prve kolone na vrhu Chunuka.⁸⁴ Cijelog tog 9. kolovoza 1915. Turci su pokušavali osvojiti taj vrh, ali Novozelanci i 13. divizija se nisu dali. Ukopali su se u rovove koji su bili slabo napravljeni jer su bili kopani pod neprijateljskom vatrom. Unatoč velikim gubitcima, izdržali su do noći, a onda ih je došao zamjeniti 6. Loyal North Lancashires bataljun, preuzeli rovove, ojačati ih i pomaknuti prema naprijed. U 4 sata ujutro 10. kolovoza 1915. došao je i 5. Wiltshires bataljun da im pomogne.⁸⁵ Oba bataljuna su bila iscrpljena od 4 dana i noći napornih borbi, ali bili su spremni za borbu. Nalazili su se na samom desnom krilu linije, lijevo od njih su se nalazili 10. Hampshire, a dolje blizu farme se nalazio ostatak treće kolone pod

⁸¹ J. Masefield, isto, str 147.

⁸² J. Masefield, isto, str 149.

⁸³ J. Masefield, isto, str 150.

⁸⁴ J. Masefield, isto, str 151.

⁸⁵ J. Masefield, isto, str 152.

zapovjedništvom generala Baldwina. Otprilike 5000 ljudi je bilo na Chunuku i u okolici. Tokom noći, dok su se vojnici ukopavali, došli su Turci koji su sada bili pojačani snagama iz Bulaira i Azije. Otprilike 15 000 ljudi. Rame uz ramena kretali su se prema Britanskim linijama. Prvi njihov red bio je pobijen puščanom paljbom, drugi bajunetama, no treći je uspio ući u rovove i nadjačati Britance. Britanci su povukli u stražnje rovove i zapucali, ali i ti su rovovi bili "pregaženi". Zatim su se Turci zaustavili, skupili i velikom snagom krenuli na Wiltshireovsku regimentu i uništili je gotovo do zadnjeg čovjeka. Unatoč tome, preživjeli su se uspjeli oragnizirati i dva puta jurišati bajunetama, ali uzalud.⁸⁶Turci su se zatim pregrupirali i krenuli u napad na farmu. I unatoč jakoj britanskoj artiljerijsko vatri, na tisuće njih se probilo i spustilo sa vrha brda prema farmi. Panika je zavladała u Aghyl Dere-u među doktorima i ranjenicima. Britanci su pružili otpor i prilikom toga je poginuo general Baldwin. Turci su probili liniju i navalili prilikom čega je došlo do krvave borbe prsa o prsa s noževima, kamenjem i bajunetama. Zadnje britanske rezerve su došle u pomoć i odbile turski napad. No unatoč tisućama mrtvih Turaka, vrh brda je ostao u njihovim rukama. Time je završila borba od 6. do 10. kolovoza 1915.⁸⁷

6. Evakuacija

Zadnja akcija Galipoljske kampanje odigrala se 29. kolovoza 1915. i to kako bi osigurala čvor između Anzaca i uvale Suvla. Sudjelovali su djelovi 29. indijske i 4. australske brigade i dvije novozelandske regimente. Iako su imali siguran mostobran pojačanja su pristizala. Obje strane su se borile sa zastojem i opustošenjem, velikim gubitcima iz borbe i različitim bolesti. Turska strana doživjela je velike gubitke, a skoro pola vojske bilo je na poluotoku.⁸⁸Hamilton je zahtijevao za bilo kakve daljnje akcije pojačanje te je trebao dobiti četiri nove francuske divizije, no to je otkazano jer je Bugarska objavila rat Srbiji.⁸⁹Kako bi se pomoglo Srbiji predviđene regimente su preusmjerene, a Hamilton je izgubio još dvije divizije. U listopadu Kitchener je javio Hamiltonu o procjenama gubitaka koji bi nastali tijekom evakuacije. Hamilton je prepustio zapovijedanje generalu Sir Charlesu Monrou koji je bio zapovjednik na Zapadnoj fronti.⁹⁰Evakuacija je bila dobro organizirana i s puno discipline za razliku od cijele galipoljske

⁸⁶ J. Masfield, isto, str 153.

⁸⁷ J. Masfield, isto, str 154.

⁸⁸ P. J. Haythornthwaite, *Gallipoli 1915; Frontal Assault on Turkey*, Osprey Publishing Ltd, Great Britain, 2013, str 205.

⁸⁹ P. J. Haythornthwaite, isto, str 207.

⁹⁰ P. J. Haythornthwaite, isto, str 209.

kampanje. Vojnici su obavješteni 12. prosinca 1915. da će biti evakuirani te su zavarali turske trupe ostavljajući vatru. Već u jutro 18. prosinca 1915. pola snaga bilo je evakuirano i to s većinom svoje opreme.⁹¹U zoru 20. prosinca 1915. još ljudi je evakuirano, ali mina je eksplodirala kod Chunuk Bair, pa su Turci shvatili da se nešto događa. Liman von Sanders hitno je počeo okupljati vojsku kako bi napao Britance. Prijedlog Monroa je prihvaćen, iako se to nije sviđalo Kitcheneru, i cijeli Helles je morao biti evakuiran. Počela je zima, vojnici su dobivali ozeblina te je dogovorena evakuacija pod vodstvom Birdwood-a. Evakuacija je započela 13. prosinca 1915. te je oko 40 000 vojnika evakuirano u roku pet dana, a Turci to nisu primijetili. Evakuacija se nastavila, pa se Sanders odlučio za napad.⁹²Dana 7. siječnja 1916. Liman von Sanders izveo je svoj posljednji napad na Britance koji je propao prije nego je i počeo jer su neki turski vojnici odbili sudjelovati jer su smatrali da se nakon cijele Galipoljske kampanje ne vrijedi više boriti. ⁹³Evakuacija je završila 9. siječnja 1916. bez ljudskih žrtava. ⁹⁴

⁹¹ P. J. Haythornthwaite, isto, str 212.

⁹² M. Evans, isto, str 117.

⁹³ P. J. Haythornthwaite, isto, str 221.

⁹⁴ M.M.Evans, isto, str 117.

7. Zaključak

Tema završnog rada je bitka za Galipolje. Prvo treba spomenuti razloge ulaska Turske u Prvi svjetski rat i njenog savezništva s Njemačkom. Turska je odigrala veliku ulogu u ratu jer se uspjela obraniti od savezničkih napada, prvenstveno zbog poznavanja terena. Saveznici nisu bili upoznati s terenom, a karte koje su koristili sadržavale su poprilično stare informacije. Nakon brojnih krvavih iskrcavanja, pogotovo na plažu V.u kojem je mali dio vojnika preživio, Saveznici su postigli neznatan uspjeh na Galipolju te dogovorili iskrcavanje. Zadnja akcija odigrala se u kolovozu i to kako bi osigurala čvor između uvala Anzac i uvale Suvla. Turska je tu doživjela velike gubitke, no za daljnje akcije Saveznika trebalo je pojačanje koje nikada nije stiglo zbog Bugarske objave rata Srbiji. Evakuacija je bila dobro isplanirana te je završila bez ljudskih žrtava. Galipoljska bitka zasigurno je zapamćena kao jedna od najkrvavijih bitaka Prvog svjetskog rata.

8. Literatura

Duhovski, Darko, Povijest srednje i jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, II. dio 1914. do 1999., Alineja, Zagreb, 2005.

Evans, Martin Marix, Bitke Prvog svjetskog rata, Marjan tisak, Split, 2005.

Von Hammer, Joseph, Historija Turskog/Osmanskog carstva 3., Zagreb, 1979.

Haythornthwaite, Philip J., Gallipoli 1915; Frontal Assault on Turkey, Osprey Publishing Ltd, Great Britain, 2013.

Masefield, John, Gallipoli, Toronto S.B. Gundy, Toronto, 1916.

Matuz, Josef, Osmansko carstvo, Povijesna istraživanja, Školska knjiga, Zagreb, 1992.